

**TURIZMDA INNOVATSIYALARNING O‘RNI VA
ULARNING TURIZM FAOLIYATIGA TA‘SIRI**

**THE ROLE OF INNOVATIONS IN TOURISM AND ITS IMPACT
ON TOURISM ACTIVITIES**

**РОЛЬ ИННОВАЦИЙ В ТУРИЗМЕ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА
ТУРИСТИЧЕСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ**

Qutlimurotov Fayzullo Sadulayevich

*“Alfraganus university” nodavlat oliy ta’lim tashkiloti,
Xalqaro turizm menejmenti kafedrasi katta o‘qituvchisi*

E-mail: fayzula2023@mail.ru

ORCID: 0009-0003-0886-6570

Annotatsiya: XXI asr sayohatlar va ochiq chegaralar asri bo‘lib tarixda qoladi. Ko‘plab sayyohlik kompaniyalari mijozlarga har qanday lazzat va daromad uchun turlarni taklif qilishadi va agar xohlasa, sayyoh sayyoramizning istalgan nuqtasiga borishi mumkin. Faqat kimning yordami bilan ezgu orzuvingizni ro‘yobga chiqarishni tanlash qoladi va tanlash uchun ko‘p narsa bor: ko‘chalar potensial sayyohlarni ajoyib xorijiy mamlakatlarda dam olishga taklif qiluvchi sayyohlik agentliklari nomlari bilan yorqin belgilarga to‘la. Yuqori raqobat sharoitida har qanday sayyohlik agentligining asosiy vazifasi, albatta, turizm bozorida yetakchi mavqega ega bo‘lish, daromad olish va oshirishdir. Iste’molchilar e’tiborini o‘z mahsulotingizga jalb qilish usullaridan biri bu bozorga raqobatchilarning mahsulotlaridan farq qiladigan yangi mahsulotni taklif qilishdir. Bu bozorga yangi mahsulotni o‘z vaqtida joriy etish, yangi mijozlarni jalb qilish va korxonada daromadini oshirishdir. Innovatsiya – insoniyat jamiyatining qonuni, jamiyat taraqqiyotining doimiy kuchi, uning faoliyati va umuman taraqqiyot mahsulidir.

Kalit so‘zlar: innovatsiya, animatsiya, turistik tashkilot, marshrut, turistik resurslar, mehmonxona ob’ektlari, motivatsiya.

Abstract: The 21st century will go down in history as the century of travel and open borders. Many travel companies offer tours to customers for any taste and income, and if desired, the tourist can go to any part of the planet. It remains only to choose with whom to make your dream come true, and there is a lot to choose from: the streets are full of bright signs with the names of travel agencies inviting potential tourists to vacation in wonderful foreign countries. In conditions of high competition, the main task of any travel agency is, of course, to gain a leading position in the tourism market, earn, and increase. One of the ways to attract the attention of consumers to your product is to offer a new product to the market that is different from the products of competitors. This is the timely introduction of a new product to the market, attracting new customers and increasing the company's income. Innovation is a law of human society, a

permanent force of society's development, a product of its activity and development in general.

Key words: innovation, animation, tourist organization, route, tourist resources, hotel facilities, motivation.

Аннотация: XXI век – век путешествий и открытых границ. Многочисленные туристские фирмы предлагают клиентам туры на любой вкус и доход, и при желании турист может попасть в любую точку планеты. Остается только выбрать, с помощью кого осуществить заветную мечту, а выбирать есть из чего: улицы пестрят от ярких вывесок с названиями турфирм, приглашающих потенциальных туристов провести отпуск в сказочных заморских странах. В условиях жесткой конкуренции первостепенной задачей любой турфирмы является, безусловно, завоевание лидирующего места на туристском рынке, получение и увеличение прибыли. Одним из способов обратить внимание потребителей на свой товар является предложение рынку нового товара, отличного от товара конкурентов. Именно своевременный вывод нового товара на рынок способен привлечь новых покупателей, увеличить доход предприятия. Нововведение – закон человеческого общества, перманентная сила развития общества, продуктов его деятельности и прогресса в целом.

Ключевые слова: инновации, анимация, туристская организация, маршрут, туристские ресурсы, гостиничные услуги, мотивация.

Kirish.

Turizmdagi innovatsiyalar - turizm industriyasining turli darajalarida amalga oshirilgan maqsadli o'zgarishlardan iborat ko'p qirrali tashkiliy boshqaruv innovatsiyalaridir. Turistik loyihalarni huquqiy qo'llab-quvvatlash, turizm biznesining yangi turlarini tashkil etish imkoniyati, tubdan yangi turizm va sayohat mahsulotlarini yaratish, turistik talabni axborot-reklama ta'minoti, jumladan, innovatsion texnologiyalarni o'z ichiga oladi. Turizmda innovatsiyalarni rivojlantirish bo'yicha asosiy sa'y-harakatlar kompaniyalarning raqobatbardoshligini oshirish va turistlarga xizmat ko'rsatishni sezilarli darajada yaxshilashga qaratilgan.

Turizmdagi innovatsiyalar – yangi turistik marshrutlar, loyihalar va boshqalarni ishlab chiqish va yaratish, ularning amalga oshirilishi aholi bandligini oshirish va ularning daromadlarini oshirishni ta'minlaydi. Masalan, sarguzasht turizmi, gastronomik turlar va boshqalarni rivojlantirish. Turizmdagi innovatsiyalar ham fuqarolar (turizm xizmatlari iste'molchilari), ham tashkilotlar, ularni ko'rsatuvchi kompaniyalar, mahalliy hokimiyat organlari va boshqalar ishtirok etadigan murakkab jarayondir. Turizmdagi innovatsiyalar "o'ziga xos yondashuvni ishlab chiqish, mavjud resurslardan foydalanishning yangi usullarini ishlab chiqish va bir vaqtning o'zida

yangi resurslarni ishlab chiqishni o‘z ichiga oladi”¹. Shunday qilib, innovatsiyalar turizm mahsulotlarini ishlab chiqish va bozorda sotish dasturining zaruriy nuqtasidir. Shunga ko‘ra, sayyohlik agentligining asosiy maqsadi raqobat muhitida omon qolish, maksimal iste‘molchilarni qiziqtirish va jalb qilishdir. Aynan kompaniyaning joriy faoliyatidagi innovatsion jihatlar yordamida mahsulotning turizm bozorida to‘liq barqaror mavjudligini ta‘minlash mumkin.

Adabiyotlar tahlili.

Xizmat ko‘rsatish sohasida raqamli iqtisodiyotni shakllantirish va joriy etish murakkab jarayon bo‘lib, ko‘plab omillarga bog‘liq bo‘ladi. Bu jarayonlarning nazariy jihatlarini ishlab chiqib, amaliyotga tadbiiq qilish borasida yetakchi xorijlik olimlar Don Topskot, Aleks Topskot, Paul Vigna, Maykl Keyseylarning iqtisodiyotda raqamli innovatsion texnologiyalarni qo‘llash borasida turlicha qarashlari mavjud. Shu jumladan, Rus olimlaridan A.Minatullaev turizm infratuzilmasini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalar yetakchi rol o‘ynashi borasida mulohaza yuritadi. Turizmدا innovatsion faoliyatning qo‘llanilishi rahbariyatning ish faoliyatiga bog‘liq bo‘ladi. Bunda rahbariyat oldida muhim masalalar turadi. Avvalo, rahbariyat oldida kapital qo‘yilmalar va texnologiyalardan maksimal samara olish masalasi turibdi, deb ta‘kidlash mumkin. Buning uchun mahalliy olimlarimizdan A.Abduvohidov, M.Aliyeva, A.Norchaev hamda A.Eshtayevlar tomonidan ham xizmat ko‘rsatish sohaslarida raqamli iqtisodiyotni shakllantirish hamda innovatsion texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha bir qancha ilmiy taklif va mulohazalar ilgari surilgan.

Metodologiya.

Maqolada jahon hamda respublikamiz turizmida qo‘llanilayotgan innovatsion jarayonlarning mavjud va potentsial imkoniyatlari tahlil qilindi. Mavjud adabiyotlarni o‘rganib, muvaffaqiyatli ozgarishlar va turizmда amalga oshirilayotgan misollari keltirildi. Maqolada turizmni rivojlantirishda yaqin yillarda kutilayotgan innovatsion go‘yalar, taklif-mulohazalar hamda ilmiy-taxnik jarayonlar aniqlanib kerakli takliflar berildi. Insonlarning xohish-istaklarining o‘zgarishi, texnologik taraqqiyot, siyosiy va iqtisodiy muhitdagi o‘zgarishlar kabi omillar turizmga ta‘sir qilishi mumkinligini aniqlandi. Bu borada mutaxassislar fikrini o‘rgangan holda, kuzatish, qiyoslash, emperik tadqiqot, tizimli va qiyosiy tahlil hamda ekspert baholash kabi usullari orqali turizm sohasining tarkibiy qismlarining rivojlanishi yo‘nalishlarini belgilab berish usuli taklif etilgan. Turistlarga xizmat ko‘rsatish sifatini yaxshilash, yangi texnologiyalarni joriy etish, ekologik barqaror turizmni rivojlantirish va boshqalar kabi ustuvor yo‘nalishlarni aniqlash mezonlarini ishlab chiqildi.

¹ Minatullaev A.A. «Innovatsionnye texnologii v turizme, restorannom i gostinichnom biznese. Uchebnoe posobie. – Maxachkala: Tipografiya DGINX. 9-12 s

Natijalar.

Iqtisodiy o‘shishning asosi sifatida innovatsiyalar rolini oshirish va yuqori texnologiyalar orqali raqobatlashish istagi turizmni rivojlantirishning zamonaviy bosqichining muhim qismidir. Hozirgi vaqtda O‘zbekistonda turizm sanoatini shakllantirishning innovatsion usuliga qaratilgan faol harakatlar amalga oshirilmoqda. Turizmdagi innovatsiyalar - bu texnologiya, fan va IT-texnologiyalar sohasidagi yutuqlar, shuningdek marketing va menejment sohasidagi ilg‘or tajribalardan foydalangan holda yangi turistik loyihalar va marshrutlarni ishlab chiqish va yaratish bo‘lib, ular daromadlar o‘shishini ta‘minlaydi, mamlakatning turistik imidjini yaxshilaydi va hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishni jadallashtirish, shuningdek, aholi bandligi darajasini oshirish imkonini beradi.

Turizm iqtisodiyotning eng dinamik va yetakchi tarmoqlaridan biridir. Tez sur‘atlari tufayli turizm asr fenomeni deb ataladi. Mamlakatlarning 38% i uchun turizm asosiy daromad manbai, qolgan 82% i uchun esa turizm beshta daromad manbalaridan biri hisoblanadi. Davlat o‘z kuchini va mavjud bo‘sh resurslarini butun milliy iqtisodiyot uchun istiqbolli bo‘lgan bilimlarni talab qiluvchi tarmoqlarni shakllantirishga jamlashi kerak. Albatta, turizmdagi innovatsiyalar umuman soha holatiga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Ular sohaning quyidagi asosiy xususiyatlarini o‘zgartiradi²:

- 1) ishlab chiqarish va sotish hajmi (bu holda yangi turistik brendlar);
- 2) innovatsiyalar bilan shug‘ullanuvchi kompaniyaning joriy xarajatlari;
- 3) shakllangan va amaldagi mulk hajmi;
- 4) yangi turistik mahsulotni ishlab chiqish va bozorga chiqarishda ishtirok etuvchi mutaxassislar soni;
- 5) yangilikni o‘rganish va mijozlarga joriy etish muddati.

Zamonaviy turistik mahsulotning samaradorligi va uning rivojlanish sur‘ati innovatsion faoliyat va butunlay yangi ehtiyojni qondiradigan yoki mijozlar bazasini sezilarli darajada kengaytiradigan “bozor yangiligi” tovarlarini yaratish bilan shakllanadi. Innovatsion jarayon, ya’ni turizm bozoriga yangi mahsulotlarni kiritish tartibi quyidagilar bilan tavsiflanadi:

- 1) missiyaga erishish yo‘llarining ko‘pligi va dastlabki noaniqligi va jiddiy xavf;
- 2) batafsil rejalashtirish va prognoz baholarga e‘tibor qaratishning mumkin emasligi;
- 3) o‘rnatilgan munosabatlar sohasida ham, innovatsion jarayon ishtirokchilarining manfaatlarida ham qarama-qarshilikni yengib o‘tish zarurati.

Innovatsiyalar obyekt va umuman real sektor narxini oshirishning asosiy vositasi hisoblanadi, bizning vaziyatimizda - turizm sektori. Innovatsiyalar uchun imkoniyat qanchalik katta bo‘lsa, kutilayotgan real foyda shunchalik ko‘p bo‘ladi. Turizm

² Muallifning ilmiy izlanish tahlili.

sohasida innovatsion faoliyat uch yo‘nalishda shakllanadi, deyiladi JST (Jahon savdo tashkiloti) bayonotlarida.

1. Konsepsiya va boshqaruv tuzilmasida kompaniya va turizm biznesini shakllantirish bilan bog‘liq innovatsiyalarni joriy etish, shu jumladan, raqobatchilarni qayta tashkil etish, birlashtirish, o‘zlashtirish; kadrlar siyosati (kadrlarni yangilash, malaka oshirish); oqilona iqtisodiy va moliyaviy faoliyat (buxgalteriya hisobining zamonaviy shakllarini joriy etish).

2. Marketing innovatsiyalari maqsadli iste‘molchilarning ehtiyojlarini qondirish va shu vaqt ichida xaridorlarning hali foydalanilmagan segmentini qiziqtirish imkonini beradi.

3. Davriy innovatsiyalar turizm mahsulotining iste‘mol xususiyatlariga, uning bozorda eksklyuziv joylashuviga yo‘naltirilgan bo‘lib, bu raqobatbardoshlikni oshirishni nazarda tutadi.

Turizmga innovatsiyalarning joriy etilishiga mamlakatdagi iqtisodiy vaziyat, shuningdek, ijtimoiy ahvol, milliy qonunchilik, qolaversa, xalqaro va hukumatlararo kelishuvlar ta‘sir ko‘rsatadi. Shunday qilib, ushbu sohada innovatsiyalarni joriy etish sabablari:

- 1) ko‘plab an‘anaviy va klassik harakatlarning to‘yinganligi;
- 2) kirish turizmida katta ulushni yo‘qotish xavfi;
- 3) raqobatning kuchayishi va taklifning ortishi;
- 4) texnologik inqilob va axborot texnologiyalaridan foydalanishni kengaytirish;
- 5) taklif iqtisodiyotidan talab iqtisodiyotiga o‘tish.

Shunday qilib, turizm sohasidagi innovatsion faoliyat yangi yoki mavjud mahsulotni o‘zgartirishga, yangi bozorlarni izlash va rivojlantirishga, tashkiliy va boshqaruv faoliyatining zamonaviy shakllarini va IT texnologiyalarini joriy etishga qaratilgan. Shu sababli to‘g‘ridan-to‘g‘ri innovatsiyalar turizmni shakllantirish uchun zarur va zaruriy majburiyat hisoblanadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida sayyohlik tashkilotlari yangi mahsulotlar, xizmatlar va ular bilan bog‘liq iqtisodiy manfaatlarni ishlab chiqish zarurligini tobora ko‘proq anglab yetmoqda.

Xulosa.

Mamlakatimiz o‘zining noyob tabiiy va madaniy salohiyati bilan yaqin va uzoq xorijlik sayyohlar qiziqishi uchun yangi va foydalanilmagan yo‘nalishga ega bo‘lganligi tufayli ushbu sohani innovatsion rivojlantirish uchun barcha asoslarga ega. Turizmga innovatsiya deganda ma‘lum innovatsiyalar va bir qator tamoyillar mavjud bo‘lgan sohalar tushuniladi va bu sohada ijobiy holatga olib keladi. Sayyohlik sohasida mahalliy hokimiyat organlari, mamlakat rahbariyati, sayyohlik kompaniyalari va mehmonxona egalari, operatorlar kabi turli tuzilmalar boshqa hech joyda bo‘lmaganidek o‘zaro hamkorlik qilishadi. O‘z daromadingizni oshirish va iste‘molchilarni jalb qilishning asosiy usuli - bu yangi mahsulotni taklif qilish. Turizm sohasida ushbu mahsulot ko‘ngilochar hudud yoki yangi marshrut bo‘lishi mumkin.

Ko‘pincha, har qanday agentlik innovatsiyalardan birinchi bo‘lib foydalanishdan qo‘rqadi, chunki innovatsion faoliyat yuqori darajadagi xavf va noaniqlik, yakuniy natijalarni bashorat qilish qiyinligi va mijozlar bilan ishlash mexanizmini takomillashtirish bilan tavsiflanadi. Biroq, innovatsiyalarni yaratish va amalga oshirish malakali yondashuv bilan katta daromad va foyda keltirishi mumkin.

Mamlakatimiz mintaqalarida turizm sohasining barcha turlarini rivojlantirish uchun keng imkoniyat va resurslar yetarli darajada shakllangan, faqat zamonaviy innovatsion metodlarni amalda qo‘llay oladigan yetuk mutaxassislarni jalb etish hamda zamonaviy bilimga ega bo‘lgan mahalliy kadrlarni yetishtirishga ham alohida e‘tibor qaratish lozim bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 31 avgustdagi “O‘zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni joriy qilish va yanada rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” qarori. www.lex.uz.
2. Sayfutdinov Sh.S., Baxromov A.A., Turizmda innovatsiya. O‘quv qo‘llanma. – T.: Iqtisodiyot. 2023. - 190 bet.
3. Don Tapscott, Alex Tapscott. Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin is Changing Money, Business, and the World, 2016, 324 p.
4. Minatullaev A.A. «Innovatsionnye texnologii v turizme, restorannom i gostinichnom biznese. Uchebnoe posobie. – Maxachkala: Tipografiya DGINX, 2012.- 100s.
5. www.uzbektourism.uz - O‘zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish davlat qo‘mitasi sayti.